

17.2.2022

Suostumuksen antaminen ulkoministeriölle luovuttaa vastikkeetta COVID-19 -rokotteita EU:n jäsenvaltiokoordinaattorin välityksellä joko rokoteallianssi Gaville COVAX AMC –mekanismiin tai kahdenvälisesti, mukaan lukien EU:n pelastuspalvelumekanismiin kautta

Suomi on osallistunut EU:n COVID-19 -rokotehankintayhteistyöhön ja on saamassa sitovien ennakkosto- ja ostosopimusten kautta paljon enemmän rokotteita, kuin mitä tarvitaan koko väestön rokotamiseen, koska pandemian alkuvaiheessa ei tiedetty, mitkä rokotteet saavat myyntiluvan ja jotta valmisteita on myyntiluvan jälkeen saanut mahdollisimman nopeasti. Osa maksetuista rokotteista jää käyttämättä ja joudutaan hävittämään, jos rokotteita ei lahjoiteta tai myydä.

EU on kehittänyt Team Europe -yhteistyönä mekanismin helpottamaan käyttämättä jäävien rokotteiden lahjoittamista ja edelleen myyntiä EU:n ulkopuolisille maille, joilla on pulaa rokotteista. Keskeisintä siinä on rokotteiden jakaminen COVAX-mekanismiin kautta matalan ja keskitulotason maille. Yksi EU-jäsenvaltio toimii yhden rokotevalmisteen lahjoituskoordinoijana, joka COVAX:a hallinnoivan rokoteallianssi Gavin ja rokotevalmistajan kanssa allekirjoittaa kolmikantasopimuksen lahjoituksesta.

Suomi on vahvasti sitoutunut solidaarisuuteen COVID-19 -rokotteiden globaalien saatavuuden edistämiseksi. Valtioneuvosto päätti 9.9.2021 yhteensä 10 miljoonan euron arvosta AstraZenecan (AZ) ja Janssenin rokoteannoksen lahjoittamisesta COVAX:n kautta. Toimitukset käynnistyivät lokakuun ensimmäisellä viikolla. Valtioneuvosto päätti myös 16.12.2021 lahjoittaa käyttämättömäksi jääviä COVID-19 –adenovirusvektorirokotteita Gavin hallinnoimaan COVAX AMC–rokoteyhteistyömekanismiin yhteensä 12,6 miljoonan euron arvosta.

COVAX on ollut tärkeä ja toimiva rokotteiden jakamisen kanava, mutta erityisesti Astra Zeneca –rokotteiden kysyntä sen kautta on vähentynyt merkittävästi ja rokotetta ollaan valmiita ottamaan vastaan vain pienessä osassa maita. Merkittävä syy on säilyvyysaika, jonka sovittaminen yhteen monivaiheisen yhdenvertaisen saatavuuden varmistamiseen pyrkivän prosessin kanssa on haastavaa.

Tilanne on vakava koko kevään 2022 annosten osalta ja riski sille, että torjuttuja rokotteita joudutaan hävittämään, on suuri. Helmi-maaliskuussa Suomen tämän hetken lahjoituksiin allokoitujen AZ-rokotteiden rahallinen arvo/tai hinta on noin 3,6 miljoonaa euroa.

Rokotteiden saatavuus on parantunut globaalisti kasvaneiden tuotantomäärien, uusien valmisteiden käyttöönoton ja rokotelahjoitusten myötä. COVAXin haasteena muuttuneessa tilanteessa on, että sen malli perustuu yhdenvertaiseen allokaatioon eikä sovi tilanteeseen, jossa vain osa maista on valmiita vastaanottamaan tiettyä valmistetta. COVAX on toiminut hyvin, mutta sen on vaikea sopeutua tämänhetkiseen tilanteeseen ja tarvitaan vaihtoehtoisia malleja annosten saamiseksi käyttöön.

Tämän vuoksi on arvioitu, että Team European on mahdollista toimia kohdennetummin erityisesti EU:n pelastuspalvelumekanismia hyödyntämällä ja pyrkimällä koordinoimaan jäsenmaiden lahjoituksia kehittyvien maiden kanssa kahdenvälisesti. Tässä voidaan hyödyntää EU:n pelastuspalvelumekanismia, jossa komissio kattaa 100 % kuljetuskustannuksista Euroopan sisällä ja vähintään 75 % ulkopuolelle.

Kahdenvälisissä lahjoituksissa tarvitaan aina kolmikantasopimus lahjoittajamaan, vastaanottajamaan ja valmistajan välillä sekä erillinen kahdenvälinen sopimus lahjoittajan ja vastaanottajan välillä. Kolmikantasopimus on standardisopimus, johon jäsenvaltioiden ei tämän hetken arvion mukaan ole mahdollista vaikuttaa.

Jotta Suomen tilaamat Astra Zeneca –rokotteet eivät jäisi kokonaan käyttämättä on tarkoituksenmukaista pyrkiä löytämään vastaanottajamaita myös muutoin kuin COVAX:n kautta. Näin ollen on tarpeen mahdollistaa rokotteiden lahjoittaminen kahdenvälisesti. Tästä syystä valtioneuvoston päätöstä, joka mahdollisti lahjoittamisen vain Gavin/COVAX:n kautta, täytyy muuttaa mahdollistamaan lahjoitukset myös kahdenvälisesti. Lahjoituksissa voidaan saada apua EU-komissiolta (DG ECHO). Vastaanottajamaita voidaan etsiä myös kahdenvälisen kontaktoinnin kautta.

Päätöksellä lisätä kahdenvälinen lahjoitusmahdollisuus COVAX AMC:n rinnalle ei ole määräraha vaikutuksia. Ulkoministeriö on aiemmin kohdentanut tarkoitukseen momentilta 24.30.66. (varsinainen kehitys yhteistyö) käyttösuunnitelman kohdan 24.30.66.4 (maittain kohdentamaton kehitys yhteistyö) sitomattomasta määrärahasta 10 miljoonaa (10 000 000) euroa rokotelahjoitukseen rokoteallianssi Gavin hallinnoimaan COVAX AMC -mekanismiin. Eduskunta on hyväksynyt vuoden 2021 kolmannen lisätalousarvion, johon sisältyi rokotteiden lahjoittaminen ja määrärahan siirto STM:n momentilta UM:n momentille 24.30.66 (HE 95/2021 vp; EK 20/2021 vp).

Valtion talousarviosta annetun lain (423/1988) 24 §:n mukaan virasto ja laitos saa luovuttaa, jollei laissa toisin säädetä tai talousarviossa muuta päätetä, hallinnassaan olevaa valtion irtainta omaisuutta, jos luovutusta on pidettävä taloudellisesti perusteltuna ja tarkoituksenmukaisena.

Viraston tai laitoksen on saatava luovutukseen valtioneuvoston suostumus, jos luovutettavan omaisuuden arvo on huomattava tai luovutusta on muutoin pidettävä merkittävänä sen mukaan kuin valtioneuvoston asetuksella säädetään. Omaisuutta ei saa luovuttaa käypää arvoa alemmasta hinnasta eikä vastikkeetta, ellei luovutukseen liittyvistä valtioneuvoston asetuksella tarkemmin säädetävistä erityisistä syistä muuta johdu. Rokotelahjoitusta ja rokotesolidaarisuutta voidaan pitää talousarviolain 24 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla ”taloudellisesti perusteltuna ja tarkoituksenmukaisena”. Mitä hitaammin rokotushjelmat toteutuvat kaikissa maissa, sitä enemmän viruksen on mahdollista muuntautua ja kehittää vastustuskykyä COVID-19-rokotteita vastaan, mikä vaikuttaa myös Suomeen. Mitä pidempään pandemia maailmanlaajuisesti jatkuu, sitä enemmän syntyy ongelmia ja riskejä, joiden vaikutukset voivat olla moninkertaiset niiden ehkäisyyn ja hoitoon suunnattuihin panoksiin verrattuna. Näin ollen myös Suomen intressissä on edistää rokotuksia maailmanlaajuisesti. Lisäksi, kuten edellä on todettu, Suomen valtio on jo sitoutunut maksamaan hankittavat rokotteet joka tapauksessa, ja näin ollen järjestelyn kustannusvaikutus valtiolle on neutraali tai lähes neutraali. Näistä samoista syistä voidaan pitää perusteltuna sitä, että rokotteet luovutetaan vastikkeetta (valtion talousarviosta annetun asetuksen 72 a ja 72 b §).

Valtion talousarviosta annetun asetuksen (1243/1992) 72 §:n mukaan viraston ja laitoksen hallinnassa olevien, valtion omistamien koneiden, laitteiden, kaluston, tarvikkeiden ja muiden esineiden sekä erikseen luovutettavissa olevien immateriaalisten oikeuksien (valtion irtain omaisuus) arvo on huomattava, jos luovutettavan omaisuuden käypä arvo tai, jos sitä ei ole luotettavasti selvitetävissä, kirjanpidon mukainen arvo ylittää 1 000 000 euroa. Luovutettavien COVID-19-rokotteiden arvo ylittää tämän summan, joten valtioneuvoston suostumus luovutukselle tarvitaan.

Edellä olevan perusteella esitetään, että valtioneuvosto antaa ulkoministeriölle suostumuksen luovuttaa vastikkeetta Astra Zenecan COVID-19 -rokotteita joko EU:n jäsenvaltiokoordinaattorin välityksellä rokoteallianssi Gaviille COVAX AMC-mekanismiin tai kahdenvälisesti, mukaan lukien EU:n pelastuspalvelumekanismiin kautta.